

VIJEĆE EUROPE

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

PRVI ODJEL

PREDMET CENBAUER PROTIV HRVATSKE

(Zahtjev br. 73786/01)

PRESUDA

STRASBOURG

9. ožujka 2006.

Ova će presuda postati konačnom pod okolnostima utvrđenim u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Cenbauer protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

- g. C.L. ROZAKIS, *predsjednik*,
- g. L. LOUCAIDES,
- g. F. TULKENS,
- g. P. LORENZEN
- gđa N. VAJIĆ,
- g. D. SPIELMANN,
- g. S.E. JEBENS, *suci*,
- i g. S. NIELSEN, *tajnik Odjela*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 14. veljače 2006. godine donosi sljedeću presudu koja je usvojena tog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 73786/03) protiv Republike Hrvatske kojeg je 14. siječnja 1997. godine hrvatski državljanin, g. Miroslav Cenbauer ("podnositelj zahtjeva") podnio Europskoj komisiji za ljudska prava („Komsija“) na temelju članka 25. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija").
2. Hrvatsku Vladu ("Vlada") zastupale su njene zastupnice, prvo gđa L. Lukina-Karajković, a nakon toga gđa Š. Stažnik.
3. Podnositelj zahtjeva prigovorio je, posebice, da su okolnosti njegova lišenja slobode u Kaznenom zavodu Lepoglava („KZL“) predstavljale nečovječno i ponižavajuće postupanje protivno članku 3. Konvencije.
4. Zahtjev je bio prosljeđen Sudu 1. studenog 1998. godine kada je stupio na snagu Protokol br. 11. Konvencije (članak 5., stavak 2. Protokola br. 11).
5. Zahtjev je dodijeljen u rad Prvom odjelu Suda (pravilo 52. stavak 1. Poslovnika Suda). U okviru tog Odjela, Vijeće koje je trebalo razmatrati predmet (članak 27. stavak 1. Konvencije) sastavljeno je u skladu s pravilom 26. stavkom 1.
6. Odlukom od 5. veljače 2004. godine Sud je zahtjev proglasio djelomično dopuštenim.
7. Vlada, ali ne i podnositelj zahtjeva, je dostavila očitovanje o osnovanosti zahtjeva (Pravilo 59. stavak 1.). Vijeće je odlučilo, nakon što se konzultiralo sa strankama, da nije bilo potrebno održati ročište o osnovanosti zahtjeva (Pravilo 59., stavak 3. *in fine*).
8. Dana 1. studenog 2004. godine Sud je izmijenio sastav svojih Odjela (Pravilo 25., stavak 1.). Ovaj predmet je dodijeljen u rad novo sastavljenom Prvom odjelu (Pravilo 52., stavak 1.).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

A. Kratki pregled događaja

9. Podnositelj zahtjeva je rođen 1971. godine i živi u Viljevu, Hrvatska.
10. Dana 15. prosinca 1993. godine podnositelj zahtjeva proglašen je krivim za nekoliko kaznenih djela, uključujući ubojstvo, te osuđen na dvanaest godina zatvora. Zatvorsku je

kaznu počeo služiti 4. siječnja 1995. godine u Kaznenom zavodu Lepoglava (u daljnjem tekstu: „KZL“).

11. KZL je zgrada koja se sastoji od pet krila, A, B, C, D i E. Sva su krila obnovljena. Krilo B obnovljeno je posljednje; njegova je obnova dovršena u prosincu 2003. godine.

12. Podnositelj zahtjeva ostao je u KZL do 27. rujna 1995. godine kad je prebačen u drugi zatvor. Po drugi puta je primljen u KZL 30. prosinca 1998. godine.

13. Dana 4. listopada 1999. godine podnositelj zahtjeva je prebačen u Kaznionicu u Glini gdje je ostao do 5. travnja 2000. godine. Tada je prebačen u Kaznionicu u Požegi. Tijekom njegovog boravka u toj instituciji podnositelju zahtjeva su bile odobrene razne povlastice, uključujući i pravo na kratke dopuste. Nakon što je počinio kaznena djela (provalu i krađu) dok je koristio dopust, podnositelj zahtjeva je 21. rujna 2000. godine ponovno prebačen u KZL. Dana 3. siječnja 2001. godine smješten je u krilo B.

14. Dana 8. travnja 2003. godine podnositelj zahtjeva je prebačen u ćeliju u obnovljenom dijelu krila B.

15. Dana 22. kolovoza 2003. godine podnositelj zahtjeva je otpušten jer je odslužio zatvorsku kaznu.

B. Navodi stranaka

16. Podnositelj zahtjeva je dao slijedeći opis uvjeta lišenja slobode u krilu B KZL-a.

17. Ćelija u kojoj je bio smješten bila je mala te nije imao niti sanitarni čvor niti tekuću vodu. Nije bilo grijanja, a zidovi ćelije bili su vlažni i orošeni. Ćelija je bila prljava, a krevetnina se nije mijenjala kroz dulja vremenska razdoblja. Kako bi urinirao noću, a i u drugim vremenima kad je bio zatvoren u svoju ćeliju, podnositelj zahtjeva morao je koristiti plastični kontejner od četiri litre u obliku boce, jer su stražari odbili otključati ćeliju i dozvoliti mu koristiti zahod. Toaletni pribor i drugi proizvodi za osobnu higijenu osiguravani su svakih četiri do pet mjeseci. Hrana posluživana zatvorenicima bila je nedostatna i slabe kvalitete; zatvorenicima su bili posluživani samo ugljikohidrati, bez bilo kakvog povrća i skoro bez ikakvog mesa. Općenito, zatvor je bio pretrpan. Zatvorske zgrade, izgrađene prije oko dvjesto godina, bile su vrlo loše održavane. Budući da zatvorski stražari nisu nosili značke sa svojim brojem ili imenom, zatvorenici nisu mogli znati njihov identitet. Zatvorenici su postrojavani u vrstu i po deset puta dnevno, čak i kad je padala kiša. Isto su tako morali ići na šetnje na otvorenom u šlapama, čak i kad je padala kiša ili snijeg.

18. Vlada je dala slijedeći opis uvjeta u kojima je podnositelj bio lišen slobode u KZL-u.

19. Ćelija podnositelja zahtjeva bila je ćelija za dvije osobe. Podnositelj zahtjeva ju je većinu vremena dijelio s još jednim zatvorenikom, te je samo jedno kratko razdoblje od oko dva mjeseca bio sam u ćeliji. Ćelija je bila dugačka 3.50m, široka 1.60m i visoka 3.05m. Imala je prozor veličine 80x80 cm i jedno rasvjetno tijelo. U ćeliji nije bio sanitarni čvor, ali podnositelju se osiguravala mogućnost stalnog korištenja zajedničkog sanitarnog čvora te je mogao koristiti tuš. Zatvorenicima je svaki mjesec bila osiguravana pasta za zube, sapun, krema za brijanje, jednokratne britvice, šampon i toaletni papir. Hrana posluživana zatvorenicima bila je propisane kalorijske vrijednosti i, općenito, zatvorenici nisu imali nikakve pritužbe u tom pogledu. Zatvorenici su bili postrojavani u vrstu nekoliko puta na dan prije obroka. Zatvorenici koji su radili bili su također postrojavani kad su išli na posao i vraćali se s njega te prije i nakon odmora. Zatvorenici su postrojavani na otvorenom kad je to dozvoljavalo vrijeme te su bili odgovarajuće obučeni. Za lošeg vremena zatvorenici su postrojavani u zatvorskoj zgradi. Zatvorenicima je bio dan veliki prostor na otvorenom za vježbanje te su mogli nedjeljom gledati filmske predstave.

20. Vlada je tvrdila da je obnova krila B dovršena 5. prosinca 2003. godine. Ono je svježe oličeno, i svaka je ćelija dobila zahod i umivaonik. Ćelije sada imaju parket na podu, novi

namještaj i radijatore, nove električne utičnice i nova rasvjetna tijela u ćelijama. Sada 35-40 zatvorenika koristi četiri tuša.

C. Nalazi Europskog odbora za sprječavanje torture i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne

21. CPT je u Hrvatskoj boravio od 20. do 30. rujna 1998. Njegovi nalazi u pogledu KZL-a glase kako slijedi (izvadak iz Izvješća hrvatskoj Vladi o boravku Europskog odbora za sprječavanje torture i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) u Hrvatskoj od 20. do 30. rujna 1998., CPT/Inf. (2001) 4, izvadak:

„a. materijalni uvjeti

58. ... u dva neobnovljena krila, B i E, u kojima su uglavnom smješteni nezaposleni zatvorenici, zatvorske su uvjeti bili veoma loši. U tim su krilima zatvorenici držani u skućenim uvjetima, i to tako da su u ćelijama veličine od 5,5 do otprilike 6,5 m² obično bile dvije do tri osobe. CPT mora naglasiti da su ćelije ove veličine pogodne za smještaj isključivo jedne osobe. Nadalje, ćelije su bile vrlo prljave i u lošem stanju, a određeni ih je broj imao loš pristup dnevnom svjetlu odnosno prigušenom ili umjetnom osvjetljenju. Osim toga, nisu bile opremljene cjelovitim sanitarnim čvorovima, tako da su zatvorenici noću morali obavljati fiziološke potrebe koristeći posude u svojim ćelijama. Što se tiče zajedničkih sanitarnih čvorova, oni su općenito uzevši bili u jadnom stanju (neki od njih s opasnim poplavljenim podovima). Također je vrijedno istaknuti da se nekoliko zatvorenika u ova dva krila tužilo kako nisu u mogućnosti nabaviti potreban toaletni pribor. Ravnatelj je izaslanstvo obavijestio da je u planu obnova čitave ustanove, ali da su naišli na poteškoće u pribavljanju potrebnih sredstava. CPT mora naglasiti da su prevladavajući materijalni uvjeti u krilima B i E prilično neprihvatljivi.

Stoga Odbor preporuča da se obnova tih krila, uključujući i postavljanje sanitarnih čvorova u ćelijama kao što je to napravljeno u krilu D, treba smatrati pitanjem od visokog prioriteta.

Osim toga, CPT preporučuje da se odmah poduzmu koraci kako bi se osiguralo da se svim zatvorenicima u Kaznenom zavodu Lepoglava omogući nabavljanje proizvoda za osobnu higijenu (toaletni papir, sapun, pasta za zube, itd.) kao i potrebnih sredstava za održavanje njihovih ćelija i zajedničkih sanitarnih čvorova u čistom i higijenskom stanju.

59. Nadalje, kao što je već naznačeno u točkama 56. i 58., u vrijeme posjeta zatvoreni dio bio je prenapučen. To se posebno odnosilo na neobnovljena krila...

CPT preporuča da se poduzmu ozbiljni naponi kako bi se smanjio broj zatvorenika po jednoj sobi u zatvorenom dijelu Kaznenog zavoda Lepoglava...

b. režim

61. Prema članku 19. Zakona o izvršavanju kazne zatvora, zatvorenicima se mora osigurati, u mjeri u kojoj je to moguće s obzirom na kapacitete i resurse ustanove, različite oblike rada koji odgovaraju njihovim sposobnostima i vještinama.

62. Od 660 zatvorenika u zatvorenim i poluotvorenim dijelovima Kaznenog zatvora Lepoglava, oko 300 ih je sudjelovalo u različitim vrstama radnih aktivnosti,

uključujući drvodjelstvo i proizvodnju namještaja (gdje je bilo zaposleno 150 zatvorenika), rad s metalom (20), obrt kao i različita radna mjesta u vezi sa svakodnevnim funkcioniranjem zatvora (pranje rublja, kuhanje, vrtlarstvo, itd.).

63. Ipak, ostaje činjenica da u vrijeme posjete većina zatvorenika u zatvorenom dijelu ustanove – 324 od 532 – nije radila. 110 zatvorenika bili su na popisu čekanja za rad. Nadalje, 83 zatvorenika je bilo kategorizirano kao oni koji trajno ne rade, bilo po njihovom izboru ili radi invalidnosti, iako su mnogi od tih zatvorenika s kojima je izaslanstvo razgovarala rekli da su u stvari željeli raditi.

Situaciju zatvorenika koji ne rade još je više nezadovoljavajućom činio nedostatak drugih režimskih aktivnosti u zatvoru. Iako je ustanova opremljena dobrim obrazovnim mogućnostima, samo je 50 zatvorenika - uključujući neke koji već rade – pohađalo nastavu. Nadalje, oskudni su bili dokazi o terapijskim programima (to jest, onima koji su usredotočeni na kazneno djelo) i nije bilo organiziranih sportskih aktivnosti. Ukratko, gotovo je dvije trećine zatvorenika smještenih u zatvorenom dijelu podlijegalo osiromašenom režimu; utvrđeno je da se tipičan dnevni program jednog zatvorenika koji ne radi sastoji tek malo više od gledanja televizije u prostorima za druženje i vježbanja na zraku.

64. ... Za većinu zatvorenika u zatvorenom dijelu ustanove nije postojao pozitivni režim koji bi ih poticao da se bave problemom svog prestupničkog ponašanja.

CPT preporuča hrvatskim vlastima da poduzmu potrebne korake kako bi osigurale da svi zatvorenici Kaznenog zavoda Lepoglava imaju pristup odgovarajućem rasponu radnih, obrazovnih, sportskih i rekreacijskih aktivnosti.“

D. Izvješće Misije za utvrđivanje činjenica u Kaznenom zavodu Lepoglava

22. Dana 1. srpnja 2002. godine izaslanstvo Suda posjetilo je Kazneni zavod Lepoglava u svrhu predmeta *Benzan* (vidi predmet *Benzan protiv Hrvatske*, br. 62912/00 od 8. studenog 2002. godine). Njegovi nalazi o općim uvjetima u KZL su slijedeći:

„Sastanak s upraviteljem KZL-a

Upravitelj zatvora obavijestio je izaslanstvo da je krilo B jedino neobnovljeno krilo. On je nadalje obavijestio izaslanstvo da je u zatvoru bilo 683 zatvorenika. Priznao je da je zatvor pretrpan, osobito krilo B.

Obilazak KZL-a

Krilo B

Našli smo da je ćelija 17 smještena kraj zajedničke kupaonice. Veličina joj je bila 3.50 x 1.60 metara. U ćeliji nije bilo sanitarnog čvora. Bile su dvije električne utičnice koje nisu radile. Na plafonu je bilo zamagljeno svjetlo. Prozor na zidu preko puta vrata bio je veličine 80 cm². U ćeliji se nalazila jedna drvena stolica i metalni ormarić za stvari. Tu se nalazio i jedan komplet kreveta na kat. Madraci su bili prljavi i imali su mrlje krvi. Ćelija je jako smrdila po vlazi. Betonski zidovi bili su na dodir vlažni.

Prostor tuša, WC-a i praonice rublja

Za 60 zatvorenika bila su tri WC-a i dva tuša. U WC-u nije bilo grijanja. U prostoriji za tuš bio je jedan radijator. Nije bilo toaletnog papira. Kraj tuševa nalazio se prostor za pranje rublja opremljen dugim kadama u kojima su zatvorenici prali svoju odjeću. Pristup prostoru za pranje rublja bio je moguć jedan sat na dan.

Unutarnji prostor za zabavu i rekreaciju

Nakon toga smo posjetili sobu za TV gdje smo našli jedan televizor, oko 20 stolica i 7 stolova. Ona je služila za 60 zatvorenika.

Tu je bila i društvena soba sa 6 stolova, svaki sa po 4 stolice, koja je služila za 44 zatvorenika. Na stolovima smo vidjeli kutije za šah. Unutra je bila jedna peć s dva električna grijača i jednim sudoperom.

Na svakom smo katu vidjeli opremu za stolni tenis, svaka je služila za 44 zatvorenika.

Obnovljeno krilo

Ovdje smo posjetili ćeliju veličine 11m². U njoj su se nalazila dva kompleta kreveta na kat. Tu se nalazila odvojena kupaonica s WC-om i umivaonikom, no nije bilo ni tuša ni kade. Međutim, na istom su se katu nalazili zajednički tuševi. Tu se nalazila jedna električna utičnica, tri svjetla na plafonu, dva metalna ormarića za stvari, dvije drvene stolice, jedan stol i jedna polica na zidu. Tu su bila i dva prozora (80 x 80 centimetara). Soba je bila svježije obojana i imala je parket na podu. Bila je vrlo čista.

Prostor za rekreaciju na otvorenom

Vidjeli smo veliki prostor za hodanje, s klupama i drvećem i asfaltiranim igralištem velikih razmjera.

Kantina

Kantina u kojoj zatvorenici jedu velika je soba, odvojena od drugih zatvorskih prostora. U njoj se u jednom trenutku može smjestiti 200 osoba. Zatvorenici jedu u smjenama. Hrana se kuha u tom objektu, a postoji i pekara.

Prostor za rad

Radni prostor obuhvaća nekoliko velikih radionica za obradu drveta, proizvodnju ploča za šah, uokvirivanje slika, uvezivanje knjiga i tiskanje knjiga kao i umjetničkog studija uključujući i odjel za vizualnu umjetnost.

Radionica za uvezivanje knjiga gdje podnositelj zahtjeva radi ima velike prozore, pisaći stol i stolicu.“

Razgovori

Podnositelj zahtjeva

Podnositelj zahtjeva je izvijestio izaslanstvo da je bio smješten u ćeliju br. 17 u krilu B negdje u svibnju 2000. godine i da je tamo ostao do kolovoza ili rujna 2001. godine. Izvijestio je da je u vrijeme njegovoga dolaska nije bilo stakla na prozoru, ali da je to bilo popravljeno

za nekoliko dana. Boja na zidovima se ljuštila i ćelija je bila vrlo vlažna. Negdje 2001. godine zidovi su bili ponovno oličeni u cijelome krilu. Nadalje je izvijestio da iako je u ćeliji bio radijator, sve do kraja zime 2001. godine u ćeliji nije bilo grijanja, kad su radijatori popravljani, ali da je čak i nakon toga grijanje bilo nedovoljno. Podnositelj zahtjeva je naglasio da su zahodi u krilu B bili obnovljeni do određene mjere i da su bili u puno lošijem stanju. Rekao je da je na zidovima bila vlaga koja je prekrivena bojom.

Dnevni raspored podnositelja zahtjeva bio je kako slijedi:

7 sati – buđenje

8-9 sati – doručak i šetnja

10:30 – 11:30 – zaključan u ćeliji

11:30 ručak

12:30 – 1:30 šetnja

3:00-5:00 zaključan u ćeliji

5:30 – večera

od 7 sati – zaključan u ćeliji

9 sati – gašenje svjetla

Podnositelj zahtjeva se žalio da su zatvorenici uvijek bili u vremenskoj stisci za ručak i večeru jer je bilo previše ljudi, podijeljenih u nekoliko smjena. Rekao je i da je hrana bila slabe kvalitete, loše pripremljena, loše skuhana i da je jedina jestiva hrana bio kruh. Rekao je da je većinu vremena bio gladan. Zatvorenici su bili obučeni u traperice i košulje koje su se mijenjale svake dvije godine. Daju im se i cipele, donje rublje i jakna.

Podnositelj zahtjeva je prigovorio da je posteljina bila prljava, masna i prekratka. Deke su bile stare, prljave i nisu bile prane sedam godina. Madrac u njegovoj ćeliji je bio star, trunuo je, imao je fleke od krvi i bio je vlažan. Podnositelj zahtjeva je izjavio i da je medicinska pomoć bila dostupna samo jednom tjedno ponedjeljkom i da su razgovori s liječnikom bili površni, i trajali su samo jednu minutu.

Direktor zatvora

Ravnatelj zatvora je priznao da su ove godine bile dvije smrti od infarkta i da je jedan broj zatvorenika bolovao od hepatitisa, iako nisu bili smješteni u posebnu jedinicu. Priznao je nadalje da je u cijelom području bilo nestašica vode zbog problemom s pritiskom vode. Međutim, kupaone su bile otvorene od 9:30 do 11:30 prije podne i od 4 do 5:30 poslije podne. Glede medicinskog osoblja, rekao je da su u punom radnom vremenu bili zaposleni jedan liječnik, specijalist opće medicine, i jedan zubar. U zatvoru je u svako doba bila nazočna barem jedna medicinska sestra. Jednom tjedno liječnici različitih specijalizacija posjećivali su zatvor (specijalist za plućne bolesti, kirurg, internist i oftalmolog).

Također je izvijestio da je tada oko 50% zatvorenika radilo u zatvoru.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

23. Članak 23. Ustava Republike Hrvatske propisuje kako slijedi:

„Nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja.....“

24. Zakon o izvršavanju kazne zatvora (Narodne novine br. 128/1999 od 30. studenog 1999. i br. 190/2003 od 3. prosinca 2003 (pročišćeni tekst) – „Zakon“) stupio je na snagu 1. srpnja 2001. godine, a odredbe koje se odnose na suca izvršenja stupile su na snagu šest mjeseci kasnije, 1. siječnja 2002. godine. Mjerodavne odredbe Zakona glase kako slijedi:

Članak 17.

„(1) Protiv postupka i odluke kojom se zatvorenik nezakonito prikraćuje ili ograničava u nekom pravu iz ovoga Zakona zatvorenik može podnijeti zahtjev za sudsku zaštitu.

(2) O zahtjevu za sudsku zaštitu odlučuje sudac izvršenja.“

Članak 74.

„(1) Smještaj zatvorenika treba odgovarati zdravstvenim, higijenskim i prostornim zahtjevima, te klimatskim prilikama.

(2) Zatvorenika se u pravilu smješta u zasebnu prostoriju.....

(3) Prostorije u kojima borave zatvorenici moraju biti čiste, suhe i dovoljno prostrane. Za svakog zatvorenika u spavaonici mora biti najmanje 4 m² i 10 m³ prostora.

(4) Svaka prostorija.....mora imati dnevno i umjetno svjetlo.....

(5) Kaznionice i zatvori moraju imati sanitarne uređaje koji omogućuju obavljanje fizioloških potreba u čistim i primjerenim uvjetima kad god to zatvorenici žele.

(6) Pitka voda uvijek mora biti dostupna svakom zatvoreniku.“

Članak 77.

„1. Kaznionica, odnosno zatvor osigurava zatvoreniku rublje, odjeću, obuću i posteljinu prikladno klimatskim uvjetima.“

Članak 78.

„(3) Zatvoreniku se osiguravaju najmanje tri obroka dnevno kalorične vrijednosti od najmanje 3 000 kcal dnevno. Sastav i hranidbenu vrijednost hrane nadzire liječnik ili druga osoba medicinske struke.“

PRAVO

I. VLADINI PRELIMINARNI PRIGOVORI

25. Vlada je ustvrdila da podnositelj zahtjeva nije iscrpio domaća pravna sredstva kako to traži članak 35. Konvencije, čiji mjerodavni do glasi kako slijedi:

„1. Sud može razmatrati predmet samo nakon što su iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva, u skladu s općeprihvaćenim pravilima međunarodnog prava...“

4. Sud će odbaciti svaki zahtjev koji smatra nedopuštenim na temelju ovoga članka. Takva odluka može biti donesena u bilo kojem stadiju postupka.“

26. Vlada je tvrdila je da je podnositelj zahtjeva trebao podnijeti zahtjev za sudsku zaštitu sucu izvršenja na temelju članka 17. Zakona. S tim u vezi dostavili su primjerak odluke Županijskog suda u Varaždinu od 17. prosinca 2003. godine, kojom je taj sud prihvatio sličan prigovor u predmetu V.Š., zatvorenika koji je služio kaznu u KZL-u. Utvrdio je da je V.Š. bio u ćeliji manjoj od minimalne veličine propisane zakonom, da je ta činjenica povrijedila njegovu prava i da je trebao biti prebačen u drugu ćeliju odgovarajuće veličine. Glede njegovoga zahtjeva za naknadu štete, Županijski sud u Varaždinu dao je upute V.Š.-u da pokrene građanski postupak protiv države.

27. Vlada je smatrala da je ova odluka dokazala djelotvornost zahtjeva za sudsku zaštitu na temelju članka 17. Zakona glede loših uvjeta u zatvoru. Budući da je dostavljena odluka bila donesena kratko nakon što je podnositelj zahtjeva odslužio kaznu zatvora, Vlada je tvrdila da je i podnositelj zahtjeva trebao podnijeti takav zahtjev za sudsku zaštitu prije nego je podnio svoj zahtjev.

28. Podnositelj zahtjeva nije se složio s Vladom. Tvrdio je da dostavljena odluka nije uopće mjerodavna za njegov predmet, jer je u svakom slučaju donesena nakon što je on bio pušten iz KZL-a.

29. Sud treba prvo utvrditi je li Vlada u ovome predmetu izgubila pravo uložiti prigovor o neiscrpljivanju pravnih sredstava.

30. Na početku, Sud primijećuje da je Vlada već uložila taj prigovor u fazi donošenja odluke o dopuštenosti. Međutim, u svojoj odluci o dopuštenosti od 5. veljače 2004. godine Sud je odbacio tu tvrdnju, zaključivši da je formulacija Zakona bila nejasna i da Vlada nije dostavila nikakav uvjerljivi dokaz koji bi dokazao djelotvornost zahtjeva za sudsku zaštitu sucu izvršenja na temelju članka 17. Zakona.

31. Nakon odluke o dopuštenosti, Vlada je dostavila naprijed navedenu odluku, koju je nadležni sud donio 17. prosinca 2003. godine, tj. mjesec i pol dana prije odluke o dopuštenosti koju je donio Sud. Sud ne pridaje osobitu važnost ovome proteku vremena ili činjenici da Vlada nije tu odluku dostavila prije donošenja odluke o dopuštenosti. Po mišljenju Suda, mjesec i pol dana razmjerno je kratko razdoblje, tijekom kojega je razumno pretpostaviti da s obzirom na to da je odluku donio jedan od nižih sudova u zemlji, Vlada nije možda za nju znala. U takvim okolnostima, Sud smatra da Vlada nije izgubila pravo dostaviti novu odluku u potporu svojeg prethodno uloženog prigovora glede neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava.

32. Sud nadalje treba ispitati može li dostavljena odluka utjecati na utvrđenje Suda glede djelotvornosti predloženoga pravnog sredstva u okolnostima ovoga predmeta.

33. Sud podsjeća kako na području iscrpljivanja domaćih sredstava postoji podjela tereta dokaza. Na Vladi koja se poziva na to da pravna sredstva nisu bila iscrpljena je da uvjeri Sud da je to pravno sredstvo bilo učinkovito, na raspolaganju u teoriji i praksi u relevantno vrijeme, to jest, da je bilo dostupno, da je moglo ispraviti povrede u odnosu na prigovore podnositelja zahtjeva i da je nudilo razumne izgleda za uspjeh. Međutim, kad se zadovolji ovaj zahtjev glede tereta dokaza, na podnositelju zahtjeva je da dokaže da je pravno sredstvo na koje se poziva Vlada bilo doista iscrpljeno ili je iz nekog razloga bilo nedostavno i nedjelotvorno u osobitim okolnostima predmeta ili su postojale posebne okolnosti zbog kojih

su on ili ona bili oslobođeni tog uvjeta (vidi presudu u predmetu *Akdivar and Others v. Turkey* od 16. rujna 1996., *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, str. 1211, § 68).

34. U svjetlu odluke u predmetu V.Š. Sud ne isključuje da bi taj zahtjev za sudsku zaštitu mogao biti djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na akte i odluke koje navodno predstavljaju povredu ljudskih prava zatvorenika zajamčenih domaćim pravom. U svakom slučaju, Vlada nije dokazala da je pravno sredstvo o kojemu je riječ bilo na raspolaganju prije 1. siječnja 2002. godine, kad su stupile na snagu odredbe Zakona koje se odnose na suca izvršenja (vidi stavak 24. ove presude).

35. U ovome predmetu, Sud primijećuje da je podnositelj zahtjeva prigovorio uvjetima svog boravka u zatvoru u KZL-u u razdoblju između siječnja 2001. i travnja 2003. godine. Dakle, on je već odslužio jednu godinu u KZL-u, u uvjetima kojima je prigovorio, prije nego je stvoren novi pravni lijek. Štoviše, on je svoj prigovor glede loših zatvorskih uvjeta podnio Sudu prije toga datuma. U takvim okolnostima, Sud ne prihvaća da je podnositelj zahtjeva trebao iscrpiti ovo pravno sredstvo.

36. Stoga prethodni prigovor Vlade treba odbiti.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 3. KONVENCIJE

37. Podnositelj zahtjeva je prigovorio da su uvjeti u KZL-u, gdje je služio dio svoje kazne zatvora predstavljali nečovječno i ponižavajuće postupanje protivno članku 3. Konvencije koji propisuje:

„Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.“

38. Vlada je osporila to mišljenje. Tvrdili su da iako uvjeti u krilu B prije obnove nisu bili idealni, nisu predstavljali nečovječno i ponižavajuće postupanje.

39. Vlada je tvrdila da podnositelj zahtjeva nije poduzeo korake kako bi olakšao svoj boravak u KZL-u, budući je odbio raditi. Uvjeti njegovog boravka u zatvoru bili su objektivno bolji od uvjeta g. Benzana (citiran u ovoj presudi), jer je njegova ćelija bila smještena dalje od zajedničke kupaonice i stoga bila manje vlažna.

40. Konačno, Vlada je tvrdila da treba voditi računa o činjenici da je država, u granicama svoje financijske sposobnosti, stalno obnavljala KZL. Tvrdili su da takve pozitivne namjere od strane Vlade čine ovaj predmet različitim od predmeta *Peers*, u kojemu su nadležne vlaste propustile poduzeti mjere kojima bi bio cilj popraviti objektivno nepovoljne uvjete za služenje kazni zatvora (vidi predmet *Peers v. Greece*, br. 28524/95, stavak 75., ECHR 2001-III).

41. Podnositelj zahtjeva je tvrdio da su uvjeti njegovog boravka u zatvoru ukupno uzevši predstavljali nečovječno i ponižavajuće postupanje.

42. Kao što je Sud smatrao u puno navrata, članak 4. Konvencije sadrži jednu od najtemeljnijih vrijednosti demokratskog društva. On u apsolutnom smislu zabranjuje mučenje ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kaznu, bez obzira na okolnosti i ponašanje žrtve (vidi predmet *Labita v. Italy* [GC], br. 26772/75/ stavak 119., ECHR 2000-IV).

43. To rekavši, zlostavljanje mora doseći minimalnu razinu ozbiljnosti kako bi potpalo pod domašaj članka 3. Ocjena ove minimalne razine ozbiljnosti je relativna; ona ovisi o svim okolnostima predmeta, kao što je trajanje postupanja, njegovi fizički i mentalni učinci i, u nekim slučajevima, spol, dob i zdravstveno stanje žrtve. Nadalje, u razmatranju je li postupanje „ponižavajuće“ u smislu članka 3., Sud će uzeti u obzir je li cilj bio poniziti i umanjiti vrijednost dotične osobe i je li, što se tiče posljedica, ono imalo negativan utjecaj na njezinu osobnost na način nespojiv sa člankom 3. Međutim, nepostojanje takve svrhe ne može konačno isključiti utvrđenje povrede ove odredbe (vidi naprijed citirani predmet *Peers v.*

Greece, stavci 67.-68. i predmet *Valašinas v. Lithuania*, br. 44558/98, stavak 101., ECHR 2001-VIII).

44. Sud je dosljedno naglašavao da trpljenje i poniženje koje je tu uključeno mora u svakom slučaju ići preko onoga neizbježnoga elementa trpljenja ili poniženja povezanog s danim oblikom legitimnog postupanja ili kazne. Mjere kojima se osoba lišava slobode mogu često uključivati takav element. Prema ovoj odredbi država mora osigurati da je osoba lišena slobode u uvjetima koji su sukladni s poštivanjem njenog ljudskog dostojanstva, da ju način i metoda izvršenja mjere ne podvrgavaju trpljenju ili nedaćama intenziteta koji premašuje neizbježnu razinu trpljenja inherentnu lišenju slobode, i da, s obzirom na praktične zahtjeve boravka u zatvoru, njezino zdravlje i dobrobit budu odgovarajuće osigurani (vidi predmet *Kudła v. Poland* [GC], br. 30210/96, stavci 93.-94., ECHR 2000-XI).

45. Sud primijećuje da su u ovome predmetu među strankama sporne određene okolnosti koje se tiču općih uvjeta lišenja slobode u KZL-u. Međutim, Sud smatra da čak iako je to tako, može donijeti svoju ocjenu predmeta oslanjajući se na tvrdnje stranaka, nalaze CPT-a i izaslanstva Suda čiji je pregled dan u ovoj presudi (vidi stavke 19. i 20. ove presude).

46. Nesporno je da je podnositelj zahtjeva bio smješten u krilu B od 3. siječnja 2001., kratko nakon što je bio po treći puta primljen u KZL, do 8. travnja 2003., kad je bio prebačen u obnovljeni dio zatvora. Tijekom toga vremena dijelio je ćeliju veličine 5.6m² s drugim zatvorenikom, drugim riječima, bilo mu je dano 2.8m² prostora. Tijekom razdoblja od dva mjeseca bio je sam u ćeliji. Iako taj prostor nije bio tako mali kao u nekim drugim predmetima koje je sud ispitivao u prošlosti (vidi, na primjer, predmet *Kalashnikov v. Russia*, br. 47095/99, stavak 97., ECHR 2002-VI), treba primijetiti da je prostor bio manji od 4m², što je minimalni zahtjev za jednog zatvorenika u ćelijama s više zatvorenika i na temelju domaćeg prava i na temelju standarda CPT-a (vidi, na primjer, Izvješće CPT-a o posjeti Latviji 2002. godine - CPT/Inf (2005) 8, stavak 65.).

47. Vlada je tvrdila da je sam podnositelj zahtjeva bio djelomično odgovoran za to što je bio smješten u krilo B, jer je izjavio da ne želi raditi. Podnositelj zahtjeva nije zaniijekao tu činjenicu. Sud ne prihvaća tvrdnju Vlade prema kojoj bi se uvjeti lišenja slobode u zatvoru mogli određivati na temelju činjenice je li zatvorenik radio ili nije, budući da svim zatvorenicima treba pružiti uvjete u zatvoru koji su u skladu s člankom 3. Konvencije.

48. Nadalje, nesporno je da u ćeliji podnositelja zahtjeva nije bilo zahoda ni tekuće vode. Glede mogućnosti korištenja zajedničkog zahoda, Vlada je tvrdila da su zatvorenici uvijek imali pristup do njega. Podnositelj zahtjeva je tvrdio da nije imao pristup zahodu kad je bio zatvoren u svoju ćeliju, ili tijekom noći. Umjesto toga, morao je urinirati u plastične kontejnere i njihov sadržaj bacati kasnije. I CPT i izaslanstvo Suda primijetili su taj problem. Sud stoga prihvaća navode podnositelja zahtjeva i smatra da je takva praksa bila ponižavajuća i da je doprinijela lošim higijenskim uvjetima u njegovoj ćeliji.

49. Sud mora nadalje utvrditi koliko je sati na dan podnositelj zahtjeva bio zatvoren u svojoj ćeliji. Vlada je tvrdila da su zatvorenici imali pravo na vježbanje na otvorenom dva puta na dan i da su im obroci posluživani izvan njihovih ćelija. Imali su i zajedničku sobu za TV. Međutim, i Vlada i podnositelj zahtjeva nisu točno naveli točan broj sati na dan koje su zatvorenici koji nisu radili bili zatvoreni u svojim ćelijama. Uzimajući u obzir činjenice kako su utvrđene u predmetu *Benzan* (cited above), posebice informacije dobivene od samog g. Benzana, Sud primijećuje da su zatvorenici u krilu B provodili nekoliko sati dnevno izvan svojih ćelija, jedući obroke i vježbajući na otvorenom. Međutim, isto tako se čini da su bili zatvoreni u svojim ćelijama od 7 sati navečer do 7 sati u jutro i nekoliko sati tijekom dana. Sud smatra da je to razdoblje znatno.

50. Sud nadalje prima na znanje druge prigovore koje je uložio podnositelj zahtjeva, glede vlažnih zidova, nečistoće njegove ćelije i ukupnih higijenskih uvjeta, za koje Vlada nije dala nikakvo uvjerljivo objašnjenje. Sud smatra da su utvrđeni čimbenici nedovoljnoga prostora,

zajedno s nedostatkom pristupa zahodu kroz dulje od dvanaest sati na dan sami sebi dovoljni da podnositelju zahtjeva uzrokuju tegobe intenziteta koji premašuje neizbježnu razinu trpljenja inherentnu lišenju slobode.

51. Sud priznaje da je, nakon predmeta *Benzan*, Vlada poduzela potrebne korake i obnovila dotično krilo. Ovo pokazuje da je Vlada pokazala volju postupiti po preporukama Suda i drugih tijela Vijeća Europe, što je činjenica koju se ne može zanemariti. S druge strane, to ne može Vladu osloboditi krivnje glede događaja koji su prethodili obnovi.

52. U ovom predmetu je podnositelj zahtjeva proveo oko dvije godine i tri mjeseca u krilu B prije njegove obnove. Tijekom toga vremena bio je izložen naprijed opisanim uvjetima, koji su, po mišljenju Suda, predstavljali ponižavajuće postupanje protivno članku 3.

53. Stoga je došlo do povrede te odredbe.

III. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

54. Članak 41. Konvencije propisuje:

"Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarne pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci."

A. Šteta

55. Podnositelj zahtjeva potražuje 1.000.000 eura (EUR) na ime naknade nematerijalne štete.

56. Vlada je taj iznos smatrala prekomjernim i nepotkrijepljenim.

57. Sud smatra da je podnositelj zahtjeva sigurno pretrpio neku nematerijalnu štetu kao rezultat svoga lišenja slobode u opisanim uvjetima. Procjenjujući na pravičnoj osnovi, Sud podnositelju zahtjeva dosuđuje 3.000 EUR s toga naslova, uz sve poreze koji bi mogli biti zaračunati na taj iznos.

B. Troškovi i izdaci

58. Podnositelji zahtjeva, kojemu je bila dodijeljena pravna pomoć nije postavio nikakve daljnje zahtjeve s toga naslova glede troškova i izdataka. Stoga se ništa ne dosuđuje s toga naslova.

C. Zatezna kamata

59. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Odbija* prethodni prigovor Vlade;

2. *Presuđuje* da je došlo do povrede članka 3. Konvencije;

3. Presuđuje

(a) da tužena država podnositelju zahtjeva treba, u roku od tri mjeseca od dana kad presuda postane konačnom u skladu s člankom 44. stavkom 2. Konvencije, isplatiti slijedeći iznos koji treba pretvoriti u hrvatske kune prema tečaju važećem na dan namirenja

- (i) 3.000 EUR (tri tisuće eura) na ime nematerijalne štete; i
- (ii) svaki porez koji bi mogao biti zaračunat na taj iznos;

(b) da se od proteka naprijed navedena tri mjeseca do namirenja na naprijed navedeni iznos plaća obična kamata prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećana za tri postotna boda;

4. odbija ostatak zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravednu naknadu.

Sastavljeno na engleskome jeziku i otpravljeno u pisanom obliku dana 9. ožujka 2006. godine u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

Søren NIELSEN
tajnik Odjela

Christos ROZAKIS
Predsjednik